

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยในบทที่ 2 ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ทั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งค้นหาสภาพที่เป็นอยู่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหล่านั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีดำเนินการวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีข้อมูลเชิงปริมาณประกอบการวิจัย เพื่อช่วยสนับสนุนว่าความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งหากมีอยู่จริงแล้ว ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจที่มีอยู่นั้นมีปริมาณที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนหรือไม่ และเพียงไร

ในบทนี้เป็นการกล่าวถึงการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา และการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ เพื่อใช้ในการกำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมาย และการแบ่งเขตพื้นที่ศึกษา ตลอดจนถึงเครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้

3.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ปัจจุบันจังหวัดภูเก็ต ได้ชื่อว่าเป็น “ไข่มุกแห่งอันดามัน” อันหมายถึง เมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ทั้งด้านความสวยงามของทิวทัศน์ หาดทราย และน้ำทะเล พร้อมด้วยโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวอย่างครบครัน ดังคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “ไข่มุกอันดามัน สวรรค์เมืองใต้ หาดทรายสีทอง สองวีรสตรี บารมีหลวงพ่อแช่ม”

จังหวัดภูเก็ต ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 7 องศา 45 ลิปดาเหนือ ถึง 8 องศา 15 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 98 องศา 15 ลิปดาตะวันออก ถึง 98 องศา 40 ลิปดาตะวันออก มีพื้นที่รวมทั้งหมด 570 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเกาะภูเก็ต และเกาะบริวาร อีก 32 เกาะ มีพื้นที่แผ่นดินรวม 543.034 ตารางกิโลเมตร หรือ 356,271.25 ไร่ แบ่งเขตการปกครองเป็น 3 อำเภอ 17 ตำบล และ 103 หมู่บ้าน การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) จำนวน 1 แห่ง เทศบาลจำนวน 6 แห่ง คือ เทศบาลนครภูเก็ต เทศบาลเมืองป่าตอง เทศบาลตำบลกะรน เทศบาลตำบลกะทู้ เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี เทศบาลตำบลเชิงทะเล และองค์การบริหารส่วนตำบลอีก 12 แห่ง

เกาะภูเก็ตเป็นเกาะริมทวีป (Continental Island) พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตกเป็นหาดทรายสวยงาม ประกอบกับภูมิอากาศเป็นแบบเขตร้อนชื้นจึงมีสภาพเหมาะแก่การท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมทางทะเล โดยแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ หาดทรายแก้ว หาดไม้ขาว หาดในยาง หาดในทอน หาดกมลา หาดป่าตอง หาดกะรน หาดกะตะ และหาดในหาน เป็นต้น โดยฤดูกาลท่องเที่ยวอยู่ในช่วงกลางเดือนพฤศจิกายนถึงปลายเดือนเมษายน ส่วนพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกซึ่งเป็นหาดโคลนและป่าชายเลน มีระบบนิเวศชายฝั่งอุดมสมบูรณ์เหมาะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำและการประมงชายฝั่ง

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ณ ราคาตลาดปัจจุบัน (Gross Provincial Product at Current Market Price) ของจังหวัดภูเก็ต ปี พ.ศ.2548 เท่ากับ 55,649.9 ล้านบาท อยู่ในอันดับที่ 25 ของประเทศไทย และมีเฉลี่ยต่อหัวประชากร (GPP Per Capita) ปี พ.ศ.2548 เท่ากับ 190,365 บาท อยู่ในอันดับที่ 9 ของประเทศไทยและมีค่ามากที่สุดในภาคใต้ ทั้งนี้ ตลอดช่วงปี พ.ศ.2542 ถึง 2547 มีการเติบโตเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 5.72 ต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับ ณ ราคาคงที่ ปี พ.ศ.2541

ปัจจุบัน จังหวัดภูเก็ตมีโครงสร้างของภาคการผลิตหลักที่มีลักษณะเฉพาะตัวอย่างมาก นั่นคือ เกือบร้อยละ 80 ของมูลค่าการผลิตกระจุกตัวอยู่ในภาคบริการ โดยเฉพาะการบริการด้านการท่องเที่ยว ในช่วงปี พ.ศ.2541 ถึง 2547 พบว่า สาขาการผลิตที่มีมูลค่าสูงสุด 3 สาขาแรกคงเดิม ได้แก่ สาขาโรงแรมและภัตตาคาร สาขาการขนส่ง และการคมนาคม และสาขาการขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมจักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคล โดยปี พ.ศ.2547 มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ณ ราคาตลาดปัจจุบัน ในสาขาการผลิตดังกล่าวที่ 25,780 6,591 และ 4,702 ล้านบาท ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 47.01 12.02 และ 8.57 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด

ในปี พ.ศ.2547 จังหวัดภูเก็ตต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น 4,234,982 คน เป็นชาวไทย 964,523 คน และชาวต่างชาติ 3,270,459 คน เมื่อเทียบกับปี พ.ศ.2546 พบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวรวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.69 โดยมีนักท่องเที่ยวชาวไทยลดลงร้อยละ 2.41 ในขณะที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 29.75 ซึ่งในปี พ.ศ.2547 จังหวัดภูเก็ตมีรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น 85,670.63 ล้านบาท โดยเพิ่มจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 16.93

ข้อมูลประชากรจังหวัดภูเก็ตตามสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดภูเก็ตมีประชากรทั้งสิ้น 249,446 คน เปรียบเทียบกับ พ.ศ.2533 ที่มีอยู่ 166,308 คน พบว่ามีประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 4.50 ต่อปี เมื่อพิจารณาประชากรตามเพศ พบว่า ในปี พ.ศ. 2543 มีอัตราส่วนประชากรเพศชาย 96.2 ต่อเพศหญิง 100 คน ซึ่งลดลงจากเพศชาย 98.5 คนต่อเพศหญิง 100 คน ในปี พ.ศ.2533 เมื่อพิจารณาประชากรตามช่วงอายุ พบว่าในปี พ.ศ. 2543 มีสัดส่วนประชากรวัยทำงานช่วงอายุ 15-59 ปี ร้อยละ 71.2 ซึ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 68.3 ในปี พ.ศ.2533 นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2543 มีสัดส่วนประชากรในเขตเทศบาลที่ร้อยละ 36.7 ของประชากรทั้งหมด

เนื่องจากเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2547 ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาที่มึปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดของฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตได้รับความเสียหายอย่างหนัก ห้องพักของโรงแรมทุกแห่งได้ถูกยกเลิกการจองทันทีหลังเกิดภัยพิบัติ และยอดนักท่องเที่ยวลดลงเหลือเพียงร้อยละ 20.0 อย่างไรก็ตามผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2547 ไม่มากนัก เนื่องจากเกิดในช่วงปลายปี ดังนั้น ในการศึกษานี้จะอ้างอิงข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและด้านเศรษฐกิจอื่นๆ ในช่วงปี พ.ศ.2547 และก่อนหน้านั้นเป็นหลัก

3.2 การประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดภูเก็ต

ในจังหวัดภูเก็ตนั้นมีการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจำนวนมากที่ใช้ชื่อว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการประกอบการโดยบริษัทเอกชน ทั้งในบริษัทที่จดทะเบียนในจังหวัดภูเก็ต จังหวัดใกล้เคียง และในกรุงเทพมหานคร รวมถึงบริษัทข้ามชาติ ซึ่งสามารถพบโฆษณาได้ทั่วไปในนิตยสารนำเที่ยว หนังสือพิมพ์ ป้ายโฆษณากลางแจ้ง และในอินเทอร์เน็ต ตลอดจนการตั้งโต๊ะขายบริการนำเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เช่น หาดป่าตอง เป็นต้น ดังนั้น เพื่อให้ได้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามนิยามของการศึกษาในครั้งนี้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงทำการสำรวจสภาพการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดภูเก็ต โดยอาศัยการสำรวจเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ ประกอบกับข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต รวมถึงเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวจากจังหวัดภูเก็ต และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยพบว่า มีผู้ประกอบการเพียง 6 ราย หรือ 6 ชุมชนเท่านั้น ที่มีการประกอบการท่องเที่ยวตามหลักการของท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเป็นการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือเพื่อควบคุมดูแล และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้กับประชาชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการประกอบการเหล่านี้ ต้องเป็นการประกอบการท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และเป็นผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ ชุมชนอ่าวปอ ชุมชนบางโรง ชุมชนท่าหลา ในเขต อบต.ป่าคลอก ชุมชนเกาะมะพร้าว ในเขต อบต.เกาะแก้ว ชุมชนป่อแร่ ในเขต อบต.วิชิต และชุมชนบางคนที่ ในเขต อบต.ราไวย์ ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

ตาราง 3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดภูเก็ต

ลำดับ	ผู้ประกอบการ	ที่ตั้ง	ลักษณะสังคมและอาชีพหลัก	การรวมกลุ่มลักษณะองค์กรและการจัดการ	การประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1.	ชุมชนอ่าวปอ	หมู่ที่ 6 ต.ป่าคลอก อ.ถลาง	สังคมชนบท (ประมงพื้นบ้าน เกษตรกรรม และรับจ้างในภาคบริการ)	กลุ่มศาสนา/ผลประโยชน์ ชุมชนบริหารจัดการ และ อำนวยความสะดวก	1. ทำเรือชุมชน (เรือท่องเที่ยวขนาดกลาง) 2. เรือหัวโพงน้ำตื้น 3. การจัดการพื้นที่สาธารณะ 4. กิจกรรมทางวัฒนธรรม/สาธารณะประโยชน์
2.	ชุมชนบางโรง	หมู่ที่ 3 ต.ป่าคลอก อ.ถลาง	สังคมชนบท (เกษตรกรรม รับจ้างในภาคบริการ)	กลุ่มศาสนา เป็นทางการ ชุมชนเป็นผู้ประกอบการ บริหารจัดการ และ อำนวยความสะดวก	1. ร้านอาหารชุมชน 2. ทำเรือชุมชน (เรือโดยสาร และขนส่งสินค้า) 3. บริการพายเรือแคนูเที่ยวป่าชายเลน 4. เรือหัวโพงน้ำตื้น 6. สหกรณ์ออมทรัพย์ และร้านค้าชุมชน 7. กิจกรรมทางวัฒนธรรม 8. กิจกรรมสาธารณะประโยชน์
3.	ชุมชนป่าคลอก (ชุมชนท่าหลา)	หมู่ที่ 2 ต.ป่าคลอก อ.ถลาง	สังคมชนบท (เกษตรกรรม รับจ้างในภาคบริการ และประมงพื้นบ้าน)	กลุ่มชุมชน เป็นทางการ ชุมชนบริหารจัดการ และ อำนวยความสะดวก	1. เรือหัวโพงน้ำตื้น 2. การแปรรูปอาหาร 3. พิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4. การจัดการพื้นที่สาธารณะ 5. สหกรณ์ออมทรัพย์ และธนาคารข้าว 6. กิจกรรมสาธารณะประโยชน์/การอนุรักษ์
4.	ชุมชนเกาะมะพร้าว	หมู่ที่ 6 ต.เกาะแก้ว อ.เมือง	สังคมชนบท (เกษตรกรรม ประมงพื้นบ้าน เพาะเลี้ยงชายฝั่ง และรับจ้างในภาคบริการ)	กลุ่มศาสนา/ผลประโยชน์ เป็นทางการ ชุมชนเป็นผู้ประกอบการ บริหารจัดการ และ อำนวยความสะดวก	1. บริการที่พักแบบโฮมสเตย์พร้อมกิจกรรม 2. ร้านอาหารและร้านค้าชุมชน 3. แพอาหารทะเล 4. ทำเรือโดยสาร และขนส่งสินค้า 5. เรือหัวโพงน้ำตื้น 6. กิจกรรมสาธารณะประโยชน์/การอนุรักษ์
5.	ชุมชนบ่อแร่	หมู่ที่ 6 ต.วิชิต อ.เมือง	สังคมชานเมือง (รับจ้างในภาคบริการ ประมงพื้นบ้าน เพาะเลี้ยงชายฝั่ง และเกษตรกรรม)	กลุ่มศาสนา/ผลประโยชน์ ชุมชนเป็นผู้ประกอบการ บริหารจัดการ และ อำนวยความสะดวก	1. ร้านอาหาร (รายย่อย) 2. ของที่ระลึก (ดอกไม้เกล็ดปลา, บาลิก) 3. สหกรณ์ออมทรัพย์ 4. เรือหัวโพงน้ำตื้น 5. การจัดการพื้นที่สาธารณะ 6. กิจกรรมทางวัฒนธรรม 7. กิจกรรมสาธารณะประโยชน์/การอนุรักษ์
6.	ชุมชนบางคณฑี	หมู่ที่ 4 ต.ราไวย์ อ.เมือง	สังคมชานเมือง (รับจ้างในภาคบริการ ประมงพื้นบ้าน)	กลุ่มศาสนา/ผลประโยชน์ เป็นทางการ ชุมชนบริหารจัดการ และ อำนวยความสะดวก	1. เรือหัวโพงน้ำตื้น 2. เรือโดยสารและขนส่งสินค้า 3. การจัดการพื้นที่สาธารณะ 4. กิจกรรมสาธารณะประโยชน์/การอนุรักษ์

ที่มา: จากการสำรวจเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ เอกสารแนะนำการท่องเที่ยวจากจังหวัดภูเก็ต และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

3.3 ประชากรเป้าหมาย และหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis)

การศึกษาเพื่อหาความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจและประชาชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต กำหนดประชากรเป้าหมาย คือ ชุมชนซึ่งมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชน ทั้งที่เป็นการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเอง หรือกลุ่มย่อยของชุมชน หรืออาจเป็นประชาชนในชุมชน แต่ทั้งนี้ทุกกลุ่มต้องได้รับการยอมรับจากชุมชนในฐานะสมาชิกของชุมชนในพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น โดยในกรณีหลังนี้ชุมชนต้องมีส่วนช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ในขณะที่ผู้ประกอบการเหล่านี้ต้องยอมรับการควบคุมดูแลจากชุมชน แม้ในทางกฎหมายชุมชนไม่มีสิทธิในการควบคุมดูแลกิจการเหล่านี้แต่อย่างใด

จากการสำรวจสภาพการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดภูเก็ตข้างต้น ผู้วิจัยสามารถระบุประชากรเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ได้ คือ ชุมชนทั้ง 6 ชุมชนข้างต้น ได้แก่ ชุมชนอ่าวปอ ชุมชนบางโรง ชุมชนท่าหลา ชุมชนเกาะมะพร้าว ชุมชนป่อแร่ และชุมชนอ่าวฉลอง

เนื่องจากประชากรเป้าหมายในงานวิจัยนี้มีจำนวนน้อย ผู้วิจัยจึงใช้การสำมะโนประชากรเป้าหมายทั้งหมด โดยทำการศึกษาทั้ง 6 ชุมชน ทำให้หน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในงานวิจัยนี้ คือ ชุมชนที่ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต ซึ่งหน่วยการวิเคราะห์หนึ่งๆ อาจทำประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายประเภท รวมถึงกิจการที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ตลอดจนกิจการอย่างอื่นด้วย ทั้งยังอาจมีการรูปแบบการจัดตั้งองค์กร การจัดการองค์กร และการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

3.4 การแบ่งเขตพื้นที่

ดังที่ได้กล่าวแล้วในกรอบแนวคิดในการวิจัยว่า การวิจัยนี้ได้ตั้งสมมติฐานเบื้องต้นว่า “การประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดภูเก็ต ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนอันเป็นแหล่งที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น มากกว่าที่เกิดขึ้นภายนอกพื้นที่” ซึ่งหมายถึง การใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการชั้นกลางของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่ เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่นเดียวกับการจ้างแรงงานซึ่งส่วนใหญ่ย่อมเป็นการจ้างแรงงานในชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ต้องการให้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่นโดยตรงมากที่สุด

แต่อย่างไรก็ตาม การใช้จ่ายในการประกอบการบางประเภทย่อมเกิดขึ้นภายนอกชุมชนด้วย เนื่องจากวัตถุประสงค์และบริการเหล่านั้น บางอย่างไม่ได้มีการผลิตภายในชุมชน หรือมีการผลิตแต่ไม่เพียงพอ หรืออาจไม่ตรงตามความต้องการ จึงทำให้ต้องผู้วิจัยต้องพิจารณาถึงพื้นที่ต่อเนื่องภายในจังหวัดภูเก็ตด้วย นอกจากนี้ เนื่องจากจำเป็นต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศซึ่งมีความต้องการหลากหลาย ประกอบกับจังหวัดภูเก็ตมีสภาพเป็นเกาะ และเป็นจังหวัดขนาดเล็ก จึงอาจมีวัตถุประสงค์และบริการที่จำเป็นต้องนำเข้าจากภายนอกจังหวัด ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมโยงไปสู่พื้นที่ภายนอกจังหวัดภูเก็ตอีกด้วย

ดังนั้น การแบ่งเขตพื้นที่เพื่อนำไปสู่การหาคำตอบของคำถามเรื่องการใช้จ่ายเพื่อประกอบการในเชิงพื้นที่ เพื่อให้สามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม จำเป็นต้องแบ่งเขตพื้นที่เพื่อการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่มพื้นที่ ดังแผนที่ ได้แก่

- 1) พื้นที่ชุมชน (หมู่บ้าน) ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ได้แก่ ชุมชนอ่าวปอ ชุมชนบางโรง ชุมชนท่าหลา ชุมชนเกาะมะพร้าว ชุมชนป่อแร่ และชุมชนอ่าวฉลอง
- 2) พื้นที่ตำบลซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานประกอบการ ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่เล็กที่สุด คือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
- 3) พื้นที่อื่นๆ ภายในจังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดภูเก็ต มีสภาพเป็นเกาะ ทำให้มีอาณาเขตที่ชัดเจน และเป็นขอบเขตของพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้
- 4) พื้นที่อื่นๆ ภายนอกจังหวัดภูเก็ต ได้แก่ จังหวัดใกล้เคียง จังหวัดอื่นๆ ตลอดจนกรุงเทพมหานคร และต่างประเทศด้วย

3.5 ตัวแปรในการศึกษา

จากกรอบแนวความคิดในการวิจัยสามารถกำหนดตัวแปรที่ต้องการศึกษาได้ ดังนี้

- 1) การใช้จ่ายของผู้ประกอบการเพื่อซื้อวัตถุดิบ และบริการชั้นกลาง เพื่อประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2) การใช้จ่ายของผู้ประกอบการเพื่อจ้างแรงงาน เพื่อประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว การจัดสรรผลประโยชน์ และการจัดการความขัดแย้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
- 4) การใช้พื้นที่และทรัพยากรเพื่อประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชน

ทั้งนี้ ในแต่ละตัวแปรจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยละเอียดของของการประกอบการของแต่ละชุมชนที่ทำการศึกษากลับ 6 ชุมชนพอสรุปได้โดยสังเขปดังนี้

1) การใช้จ่ายของผู้ประกอบการเพื่อซื้อวัตถุดิบ และบริการชั้นกลาง เพื่อประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถจำแนกประเภทได้ 4 ประเภท ดังนี้

(1) ค่าอาคารและสถานที่ หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ในการประกอบกิจกรรม ทั้งนี้อาจเป็นค่าก่อสร้างอาคารและสถานที่เพื่อใช้ในการประกอบการ หรือเป็นค่าเช่าพื้นที่ประกอบการก็ได้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้หากเป็นอาคารที่สร้างขึ้นต้องมีการคิดเฉลี่ยรายจ่ายต่อปีตลอดอายุการใช้งาน โดยอาคารคอนกรีตคิดเฉลี่ยต่ออายุการใช้งาน 10 ปี และอาคารไม้คิดเฉลี่ยต่ออายุการใช้งาน 5 ปี นับแต่วันก่อสร้าง

(2) ค่าอุปกรณ์และเครื่องจักร หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบการ ทั้งนี้ในการศึกษาครั้งนี้ เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่มีมูลค่าสูง ซึ่งต้องคิดค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่ออายุการใช้งานด้วยเช่นกัน

(3) ค่าวัตถุดิบ หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบในการผลิตสินค้าหรือบริการให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ใช้แล้วหมดไป

(4) ค่าพลังงาน หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้พลังงานมาใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อย่างไรก็ตาม การใช้จ่ายในการประกอบการนั้นย่อมต้องจ่ายให้กับบุคคลผู้ซึ่งผลิตวัตถุดิบและสินค้า ตลอดจนจนถึงแรงงาน ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ กัน โดยบางประเภทอยู่ภายในชุมชนนั้น ส่วนบางประเภทต้องจ่ายให้กับบุคคลภายนอกชุมชน เนื่องจากวัตถุดิบและบริการบางอย่างไม่ได้มีการผลิตภายในชุมชน หรือมีการผลิตแต่อาจไม่เพียงพอ หรือไม่ตรงตามความต้องการ ดังนั้น การแบ่งเขตพื้นที่เพื่อหาการไหลเวียนการใช้จ่ายเพื่อประกอบการในเชิงพื้นที่ตามการแบ่งเขตพื้นที่ในหัวข้อ 3.4

2) การใช้จ่ายของผู้ประกอบการเพื่อจ้างแรงงาน เพื่อประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่าแรงงาน หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อจ้างแรงงานและบุคลากรในการประกอบการ ทั้งนี้ ค่าแรงงานบางกรณีเป็นการจ้างประจำ แต่บางกรณีอาจเป็นการจ้างเป็นครั้งคราวได้ ดังนั้น การแบ่งเขตพื้นที่เพื่อหาการไหลเวียนการใช้จ่ายเพื่อประกอบการในเชิงพื้นที่ตามการแบ่งเขตพื้นที่ในหัวข้อ 3.4 เช่นกัน

3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว การจัดสรรผลประโยชน์ และการจัดการความขัดแย้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ซึ่งชุมชนอาจมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อทำการบริหารจัดการการท่องเที่ยวผ่านตัวแทนหรือกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง หรือเป็นกรรมการโดยตำแหน่งก็ได้ ทั้งนี้ หากมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างเป็นระบบชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ก็ถือเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างมีแบบแผนเป็นทางการ นอกจากนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอาจเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการชุมชนทั้งหมดก็ได้ โดยกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอาจเป็นส่วนหนึ่ง

ในการบริหารจัดการในภาพรวมซึ่งชุมชนอาจมีการบริหารจัดการด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเงินทุน ด้านอาชีพ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านศาสนา เป็นต้น

4) การใช้พื้นที่และทรัพยากรเพื่อประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชน เป็นการระบุตำแหน่งที่ตั้งของการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน

3.6 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต และระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนการเก็บข้อมูลการประกอบการและความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (Individual In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

3.6.1 การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

เป็นการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่จังหวัดภูเก็ต และพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลบนแผนที่ดิจิทัล (GIS) ที่สร้างขึ้นในระหว่างปี พ.ศ.2518 - 2545 โดยได้รับความอนุเคราะห์จากกรมโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดภูเก็ต ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาดังนี้

- ขอบเขตของชุมชน และขอบเขตการปกครอง
- สภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ และป่าชายเลน
- การคมนาคมขนส่ง
- สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ
- การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการใช้ประโยชน์อาคาร
- แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต ปี พ.ศ.2549

3.6.2 การสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด เพื่อสอบถามข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.6.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการประชุมของชาวบ้านทั้งที่เกี่ยวข้อง และไม่เกี่ยวข้องกับการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงกระบวนการบริหารจัดการและการจัดสรรผลประโยชน์ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

3.6.4 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (Individual In-depth Interview)

ผู้วิจัยสอบถามข้อมูลโดยตรง เพื่อเจาะลึกให้ได้คำตอบและเหตุผลต่างๆ อย่างละเอียดครบถ้วน เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถทราบถึงความรู้สึก ความนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวความคิดเบื้องหลังการรวมกลุ่มและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน โดยมีประเด็นในการศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้

1) การศึกษาถึงสภาพทั่วไปของการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วยประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของรวมกลุ่มของชุมชนที่นำไปสู่การประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนหรือคนในชุมชนเหล่านั้น โครงสร้างองค์กรที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งวัตถุดิบและแรงงานในการประกอบการ สภาพทั่วไปของการประกอบการ การตลาด ความเกี่ยวเนื่องกับผู้ประกอบการภายนอกท้องถิ่น การส่งเสริมจากภาครัฐและความช่วยเหลือจากองค์กรต่างๆ รวมถึงกฎหมาย กฏระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงภาพรวมการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนและคนในชุมชนที่ทำการศึกษาทั้ง 6 ชุมชน

2) การหาความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ซึ่งเป็นการระบุกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดจากความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจไปข้างหลังของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ โดยประเภทแรก คือ กิจกรรมการผลิตวัตถุดิบและบริการชั้นกลางที่ผลิตให้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน และประเภทที่สอง คือ กิจกรรมหรืออาชีพซึ่งเกิดจากการจ้างงานโดยผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งอาจเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพรองก็ได้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาข้างต้นอาจพบกิจกรรมอื่น ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเป็นชุมชน โดยไม่ได้หวังผลตอบแทนในรูปตัวเงิน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการมีอยู่ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนด้วย

ทั้งนี้ การศึกษาทั้งหมดต้องการพิสูจน์ว่ามีสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามนิยามในการศึกษาค้างนี้ ย่อมทำให้เกิดความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนมากกว่าพื้นที่ภายนอก ซึ่งหมายความว่า ผู้ประกอบการย่อมมีการใช้จ่ายในการประกอบการให้แก่ผู้ผลิตหรือจัดหาวัตถุดิบ และแรงงานในชุมชน มากกว่าผู้ผลิตหรือจัดหาวัตถุดิบ และแรงงานนอกชุมชน

นอกจากนี้ ยังต้องทำการวิเคราะห์ว่า ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจเหล่านี้มีส่วนใดที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และส่วนใดที่เป็นผลเสียต่อชุมชน เพื่อให้ทราบว่าส่วนใดควรส่งเสริมและส่วนใดควรลดให้เหลือน้อยลงหรือควบคุมในสิ่งผลเสียน้อยที่สุด

3.7.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

เมื่อทราบถึงความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่างๆ ว่ามีปริมาณเท่าใดแล้ว ย่อมนำไปสู่การศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความเชื่อมโยงเหล่านั้น ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การประกอบกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ การประกอบการที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการซื้อขายเปลี่ยนมือที่ดินจากคนในชุมชนไปสู่คนนอกชุมชนหรือนายทุนนอกพื้นที่ โดยการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีทั้งที่เป็นไปในทางบวก และเป็นไปในทางลบต่อประชาชนในพื้นที่ชุมชนอันเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น และเมื่อเข้าใจของเหตุและผลที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้วิจัยสามารถเสนอแนะแนวทางและมาตรการเชิงพื้นที่ เชิงเศรษฐกิจ และเชิงสังคม เพื่อเป็นส่วนชี้นำการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง